

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

2018

MEPUTSO: 70

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 22.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Badišiša ditaelo ka šedi pele o thoma go araba dipotšišo.
2. O se ke wa leka go bala lephephe ka moka. Lebelela diteng letlakaleng le le latelago gomme o laetše dinomoro tša dipotšišo tša dingwalo tšeo o di badilego. Ka morago ga moo, bala dipotšišo gomme o kgethe tšeo o nyakago go di araba.
3. Lephephe le arotšwe ka DIKAROLO TŠE NNE:

KAROLO YA A:	Padi	(35)
KAROLO YA B:	Papadi/Terama	(35)
KAROLO YA C:	Kanegelokopana	(35)
KAROLO YA D:	Theto	(35)
4. Araba dipotšišo TŠE PEDI fela go tšwa DIKAROLONG TŠE PEDI.

KAROLO YA A:	PADI	
	Araba potšišo E TEE.	
KAROLO YA B:	PAPADI/TERAMA	
	Araba potšišo E TEE.	
KAROLO YA C:	DIKANEGELOKOPANA	
	Araba potšišo E TEE.	
KAROLO YA D:	THETO	
	Araba dipotšišo KA MOKA.	
5. Diriša lenaneotekolo.
6. Latela ditaelo ka šedi go KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.
7. Nomora dikarabo tša gago go swana thwii le ka fao dipotšišo di nomorilwego ka gona ka gare ga lephephe la dipotšišo.
8. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.
9. Kakanyo mabapi le taolo ya nako:

Šomiša tekano ya metsotso ye e ka bago ye 60 KAROLONG YE NNGWE le YE NNGWE.
10. Ngwala ka bothakga, ka mongwalo wa go balega.

LENANEOTEKOLO

KAROLO YA A: PADI		
Araba potšišo E TEE.		
NOMORO YA POTŠIŠO	MEPUTSO	NOMORO YA LETLAKALA
1. <i>Kgati ya moditi</i>	35	5
2. <i>Dilo tšela ke batho</i>	35	7
KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA		
Araba potšišo E TEE.		
3. <i>Di šitile Phaahla</i>	35	10
4. <i>Ga le batswadi ba selo</i>	35	12
KAROLO YA C: DIKANEGELOKOPANA		
Araba dipotšišo KA MOKA go tšwa go E TEE ya puku ya dikanegelokopana.		
5.1 'O swere Jackpot'	18	15
5.2 'Monna o bolawa ke seo a se llogo'	17	16
GOBA		
6.1 'Ntshwarele mogatšaka!'	18	17
6.2 'Bogadi ke petse'	17	18
KAROLO YA D: THETO		
Araba dipotšišo KA MOKA.		
7.1 'Le tlabja ke tše?'	18	20
7.2 'Tebatšo'	17	21

LENANETEKOLO/LENANETSHWAYATSHWAYO

Dira leswao (✓) go lenaneotekolo le le latelago go kgonthišiša ge e ba o lateletše ditaelo gabotse.

KAROLO	NOMORO YA POTŠIŠO	PALO YA DIPOTŠIŠO TŠEO DI ARABJAGO	LESWAO (✓)
A: Padi	1–2	1	
B: Papadi/Terama	3–4	1	
C: Dikanegelokopana	5–6	1	
D: Theto	7.1–7.2	1	

HLOKOMELA: Kgonthišiša gore o arabile dipotšišo go tšwa dikarolong TŠE PEDI fela.

KAROLO YA A: PADI**POTŠIŠO YA 1: KGATI YA MODITI – OK Matsepe**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

1.1 SETSOPOLWA SA A

... Di ile ge di fihla ditsebeng tša rragwe ya ba motlalampa mola go Kgoši Dianthona e bile dihlamo di a ntshwanela. Goba mmagasetšhaba o ile a gopotšwa ke eng, morago ga a mabedi ya ba pitšo gape, go yona ka ntle ga go senya sebaka o kgopetše Ntshwarele gore a mo neele ditšohle tša bogoši ka yona nako yona yeo ka ntle ga go potologa, mmotšwa a ngwaya lehwi la hlogo.	5
O ile ge a boeletša a bile a re molebantšhwa a se ke a itira sefowa le semumu ka boomo, yena a swanela go emelela, kudu ge a ekwa mohumagadi yoo a re o se ke wa mpona go tšwala theto le ntepa wa gopola gore ke fo ba mosadi go swana le ba bangwe: ge o ka mpefediša go fetiša tekanyo ke gona o tlogo go tseba woo e lego mokgwa wa ka. Molebantšhwa o ile a tlamega go ya go iphuruphutša le go tliša ditshwanelo tšela tša bogoši ka moka ga tšona, pitšo ya phatlalala ka kwano ya go tla go kopana gape neng. Mohumagadi o ile go di fiwa a bitša ngaka ya lapa go tla go di hlahlofa, ya ba taba ye botse ge tšona a ile a hloka bosodi.	10 15
	[Letl. 27–28]

- 1.1.1 Kgetha tlhalošo ya maleba go tšwa go KHOLOMO YA B gomme o e nyalantšhe le leina ka go KHOLOMO YA A. Ngwala fela tlhaka (A–E).

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Mmatshepho	A morwa wa Thibathibetša
(b) Mahlatsemang	B o hlokile bana ba bašemane
(c) Sefatamollo	C ke morwedi wa Ntweleng
(d) Nkgotlelele	D morwa wa Ntshwarele
	E mmago Thibathibetša

(4 x 1) (4)

- 1.1.2 Tsopola mantšu temaneng ya mathomo ao a laetšago gore rragwe o ile a kwa ditaba. (1)

- 1.1.3 Mohlohleletši wa padi ye ke bogoši/setulo sa kgoši Ntweleng. Hlaloša ka dintlha TŠE PEDI. (2)

- 1.1.4 Naa dipolelo tša mmagosetšhaba tša gore 'o se ke wa mpona go tšwala theto le ntepa wa ...' di tšweletša semelo sefe sa gagwe? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 1.1.5 Go foka moya wa pefelo mo setsopolweng. Fahlela ka mabaka A MARARO. (3)
- 1.1.6 Hlaloša ka dintlha TŠE PEDI ka moo Ntshwarele a ilego a ikwa ka gona ge a e kwa dipolelo tša mmagosetšhaba. (2)
- 1.1.7 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla go tšwa setsopolweng thuto yeo o ithutago ka moanegwa wa go swana le Mmatshapho. (2)
- 1.1.8 Molaetša wa padi ye ke boetapele bo a tswalelwa. Fahlela karabo ya gago ka mabaka A MABEDI. (2)

LE

1.2 SETSOPOLWA SA B

Ka ntle ga go senya sebaka Nkgotlelele o ile a re go lekgotla:
'Banna ba gešo, badimo ba a lla, ba llago, ga ba lle sehlo dimare. Tabakgolo ba re naa ke ka lebaka la eng le tlogetše moo le kgale le bego le nyala ntshe, gomme ge le sa boelele ntshe le ka se tsoge le loketšwe ke selo.

Mosadimogolo ditaba tšekhwi ke matšatši ke mmoditše tšona gomme ke 5
makala ge le lehono a se a be a mpha phetolo. Seo lehono ke se tletšego
fakhwi ke go tla go kgonthišiša gore eng ke eng, gomme nka thaba go kwa
le le tšwago go lena.' Gore a bolele ka mokgwa woo ka moka ba ile ba
lebelelana ka go se tsebe gore ditaba tša mohuta woo ba ka di pota thoko 10
efe, gobane ruriruri ke a go botša ka mokgwa woo go bego go le ka gona
go be go fetiša ka mokgwa woo kgomo e hlwago e tswalela mphorogohlong
wa dithaba ka gona. Tswalela banneng ka ge nnete gona e sa ke e farelwa,
seboledi se ile sa re:

... Boima bja ntshe ke gore mmawešo o tšwa ga motswadi wa rena, e lego
Kgoši Khomodi, go ya go re nyakela serumula sa gore re pokapoketša ... 15

[Letl. 107]

- 1.2.1 Efa tswalano gare ga baanegwa ba:
(a) Mmatshapho le Nkgotlelele
(b) Mmatshapho le Kgoši Khomodi (2)
- 1.2.2 Ditiragalo tša padi ye di diragala tikologong ya segologolo. Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 1.2.3 Hlaloša ka moo mongwadi a šomišitšego lentšu le 'mosadimogolo' go tšweletša tlhalošo ya pepeneneng le ya go ipihla. (2)

- 1.2.4 Ka dintlha TŠE THARO, efa tema yeo e kgathwago ke moanegi mo pading ye. (3)
- 1.2.5 Moya wo o fokago mo setsopolweng ke wa kgakanego. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.2.6 Ponelopele ke seo mmadi a akanyago gore se ka tla sa diragala kua pele.
- Na ke ponelopele efe yeo o bago le yona mabapi le setswalle sa Nkgotlelele le mosadimogolo morago ga polelo ya Nkgotlelele? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.2.7 Tlemollo ya lehuto ke ge dithulano di fihla mafelelong gomme mathata a rarollwa. Ka dintlha TŠE THARO hlaloša ka mo mongwadi a tlemolotšego lehuto la padi ye ka gona. (3)

[35]**POTŠIŠO YA 2: DILO TŠELA KE BATHO – MC Mphahlele**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

2.1 SETSOPOLWA SA C

Rakgadi Maphefo o be a sa hlwe a bitša bana ba kgaetšedi 'dilo tšela', eupša letšatši le Lufuno a ka mo selekišago o be a tla mo tšhošetša ka gore o tla mo romela kua 'go tatagwe wa legwaragwara le maphusumane a gagwe.' Taba yeo Lufuno o be a e tšhaba kudu. O be a šetše a lekile gabedi, gararo go etela lapa la tatagwe gomme a se ke a amogelwa gabotse. 5

Bana ba Meisie ba be ba etšwa ka boraro ba mo lebelela go tloga ka lenao go fihla ka hlogo, o ka re ba boga motho a etšwa magagamatala goba lefaufaung. Bothata bjo bongwe e be e le polelo. Lufuno o be a tseba seAfrikaanse, a se ngwala gabotse eupša a sa kgone go se bolela gabotse. 10
Leleme e be e le le lethata, go gana le ge a ikokoropile, batheeletši ba be ba no hwa ka disego.

O ile a no phetha ka gore ge kgwedi e fedile goba a na le mathata a ditšhelete go swana le maeto a dikolo, a no leba go tatagwe kua seteišeneng sa maphodisa ka toropong. Go tloga moo e be e le go reka marotho, dijamo, dibotoro le tše dingwe tše bosana a nama a leba dipeseng, a boela gae, Tshakuma. 15

[Letl.26]

- 2.1.1 Kgetha tlhalošo ya maleba go tšwa KHOLOMO YA B gomme o e nyalantšhe le leina ka go KHOLOMO YA A. Ngwala fela tlhaka (A–E).

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Lufuno	A o feleleditše e le profesa
(b) Meisie	B tatago Lufuno le Mokhabudi
(c) Mukhabudi	C rakgadi wa Lufuno le Mukhabudi
(d) Mashudu	D morwedi wa Mashudu
	E mosadi wa pelompe

(4 x 1) (4)

- 2.1.2 Tsopola mmolelwana wo o laetšago gore Lufuno o be a tloga a šitwa go bolela polelo ya seAfrikaanse. (1)
- 2.1.3 Molwantšhwa wa padi ye ke Mukhabudi. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.1.4 Na dipolelo tša Rakgadi Mmaphefo tša gore 'o tla romela bana go tatagobona wa legwaragwara' di tšweletša semelo sefe sa Maphefo? Fahlela ka lebaka. (2)
- 2.1.5 Tiragalo ye 'Bana ba Meisie ba be ba e tšwa ka boraro ba mo lebelela go tloga ka lenao go fihla ka hlogo.' e tšweletša moya wa mohuta mang? Fahlela ka mabaka A MABEDI. (3)
- 2.1.6 Lufuno le Mukhabudi ge ba etetše ga Meisie ga ba amogelege le go se lokologe. Na go se amogelege go tšweletša thulano ya mohuta mang? Fahlela ka dintlha E TEE. (2)
- 2.1.7 'Rakgadi Mmaphefo o be a sa hlwe a bitša bana ba kgaetšedi **dilo tšela**'. O ithuta eng go tšwa polelong ye? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.1.8 Molaetša wa padi ye ke kgotlelelo e tswala katlego. Fahlela karabo ya gago ka mabaka A MABEDI. (2)

LE

2.2 SETSOPOLWA SA D

Mona go bašemane ba bangwe go Mukhabudi o ile wa gola gabedi. Sa mathomo ba be ba mo hloetše go ba phala ka dithuto. Go be go šetše go kwala gore Mukhabudi ke mpimpi, o ba rekiša kua go hlogo ya sekolo le go barutiši ba bangwe. Gape o be a fetogile moratiwa wa barutiši ba bantši, a romega, a dula a lokologile, a thabile. Leina le lengwe leo a go fiwa ke bašemane ba bangwe e bile 'Kgenkgerepe.' Ba be ba re o swana le kgenkgerepe, ka go epa. Gore ba tsebe gore tatagwe ke setšene ya maphodisa go ile gwa senya ditaba. Go ile gwa se ke gwa hlwa go le mošemane yo a mo tshepago, ka gona Mukhabudi ya ba tšhikanoši, bakgotse ba gagwe ya ba dipuku tša gagwe.	5 10
Lehloyo leo le mona di ile tša loutša Mukhabudi, tša dira gore a šome ka maatla go fetiša pele. E rile ge ditlhahlobo tša mafelelo a ngwaga tša Marematlou di fihla, tša hwetša moisa a itokišitše gabotse. O ile a feta ka dihloro. A hwetša dinaledi dithutong tše pedi, e lego Histori le Thutafase. Mo dipolelong ka moka, Seisimane, Seburu le Sepedi, o ile a hwetša 'B' gomme ya re mo thutong ya Payolotši a hwetša sešupo sa 'C'.	15

[Letl. 52]

- 2.2.1 Efa tswalano ya baanegwa ba go ya le ka moo o tsebago padi ye ka gona.
- (a) Mukhabudi le Mashudu
(b) Mukhabudi le Lufuno (2)
- 2.2.2 Ditiragalo tša padi ye di diragala tikologong ya sebjalebja. Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 2.2.3 Tsopola mantšu A MABEDI ao a dirišitšwego go tšweletša moya wa go hloka tshepo go Mukhabudi. (2)
- 2.2.4 Ka dintlha TŠE THARO efa tema yeo e kgathwago ke moanegi pading. (3)
- 2.2.5 Hlaloša ka moo mongwadi a šomišitšego lentšu le 'loutša' go tšweletša molaetša wa pepeneneng le molaetša wa go ipihla. (2)
- 2.2.6 Ponelepele ke seo mmadi a akanyago gore se ka tla sa diragala kua pele.
- Ke ponelepele efe yeo o bago nayo ka dipoelo tša Mukhabudi tša Marematlou? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.2.7 Tlemollo ya lehuto ke ge dithulano di fihla mafelelong gomme mathata a rarollwa. Hlaloša ka mo mongwadi a tlemollotšego lehuto la padi ye ka gona. (3)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA**POTŠIŠO YA 3: DI ŠITILE PHAAHLA – SN Tseke**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

3.1 SETSOPOLWA SA E

MORWADIHLARE:	(O a nywanywa o bile o ba gafela madulo.) Dulang fase baisa ba gešo. Na ke mang yo o nago le yena?	
THEEPE:	Ke morwa wa Bjangbjobotala. Le yena ke morutiši bjalo ka nna. Ke no gopola gore a tle a go tsebe ka ge e le wena rragobarutiši ba motse wo.	5
MORWADIHLARE:	O dira gabotse, batho ke go tsebana ka yona tsela ye. Aowa, ke tseba tatagwe kudu, ke gotše le yena, ka wela le yena, ra be ra thoma go šoma Sekgoweng gotee, gomme ra be ra nyala ka ngwaga o tee bannyana ba mphato o tee. Ke thabela go go tseba ngwana'mogwera wa ka.	10
THEEPE:	Rragorena, re re tšeang mahlo a tšhipa pele le eya lekgotleng. Meetsana ke a mong wa rena.	
MORWADIHLARE:	Banna! O re meetsana? Ke bjona bja magoši, nape o ntšhe sehlare, gomme o ntopeletše ke re kgatho!	15
THEEPE:	(O topetša ka galaseng, gomme o a nwa, O gafela Morwadihlare.) Ke se ntšhitše nna sefenyamoratha, ke re le wena itlhaba ka lerumo leno Mohlakwana.	
MORWADIHLARE:	(O a golobela, o tšhela ganong tše nkego o kgapetša ka morago, o a šinyalala, o a gohlola, o bile o tšwa megokgo.) Ga se bjala ke setswinyamegolo, ke botšhatšhabogopa ya mafahla a dikokoto, rena boMorwadihlare, rena bosegolelamafahleng.	20
NAMELE:	Go botse go bona yo rragorena re ipshina ka yona tsela ye, ...	25

[Letl.23–24]

- 3.1.1 Ditiragalo tša setsopolwa se di diragala tikologong ya sebjalebjaale. Fahlela ka mehlala YE MERARO go tšwa setsopolweng. (3)
- 3.1.2 Moya wo o fokago mo setsopolweng ke wa lethabo. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.1.3 Mantšu ao a lego ka mašakaneng a bitšwa ditšhupasefala. Go tšwa setsopolweng tsopola ditšhupasefala tšeo di laetšago:
- (a) Maikutlo
(b) Ditiragalo (2)
- 3.1.4 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša kgopolo yeo e tšweletšwago ke mantšu a Morwadihlare ge a re 'Ke bjona bja magoši'. (2)

- 3.1.5 Ka dintlha TŠE THARO bapetša baanegwa bao ba latelago o lebeletše ditiragalo tšeo di le go setsopolweng.
Namele le Morwadihlare. (3)
- 3.1.6 Na ditlamorago tša go nwa bjala ke dife? Hlaloša ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.1.7 Ke ponelopele efe yeo o bago le yona mabapi le maitshwaro a barutiši ba go swana le boNamele? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.1.8 Akanya maikutlo a Morwadihlare ge a se na go lemoga gore o šitilwe ke go ya kopanong. Fahlela ka ntlha E TEE. (2)

LE**3.2 SETSOPOLWA SA F**

TLHAKOLANE:	Le a bona ke eng? Yo Namele ke sehvirihwiri gare ga barutiši. Na yena o kgona ditaba le maano go feta ba bangwe barutiši? Ge e ba o na le kgopolo yona ye a šetšego a e bolela; nna nka se boele morago.	
MONAWA:	Aowa banna, tša banna di a rerwa, tša fela. Le lehono a re direng bjalo hle.	5
TLHAKOLANE:	Nna ga ke nyake motho a nnaganela le ge ke sa gane a nagana tša gagwe. Bjale yo Namele a hlokomele, a se nna wa go bapalelwa.	
NAMELE:	Nna ke bona se se ka ahlolago e no ba ge nna le yo Tlhakolane re ka nkgišetšana mahwafa gwa fela. Nka se mmolaye, aowa, ke tla mo ruta bonna le gore ke nna mogoloagwe.	10
MONAWA:	Aowa, Ntwa gare ga morutwana le morutiši! Nka se dumele. Ge le nyaka go lwa, le lwe le le babedi re se gona.	15
NAMELE:	<i>(O a emelela, o feta pele ga Tlhakolane o a sepela gomme o tia yo Tlhakolane ka ntahle.)</i> Ke a go kwa o a re aga wena Monawa eupša selo se ga se kwe se, tšea, eja sebete sa kgomo ešo moisa tena.	20
TLHAKOLANE:	<i>(Molomo o pategile o tšwa madi mola mookola le wona o dutla ka dinkong; o thibile ka seatla, o fofela Namele.)</i> Le wena apara sebete ke seo o tšame o kgantšhetša marena. <i>(O tshwela Namele sefega se ka madi, gomme o mo tia ka hlogo le matolo.)</i>	25

[Letl. 83–84]

- 3.2.1 Kgetha karabo ya maleba. Ke moya ofe wo o tšweletšwago ke polelo ye: 'Aowa, ntwaga gare ga morutwana le morutiši!' Nka se dumele?
- A Moya wa khutšo
B Moya wa pefelo
C Moya wa lethabo
D Moya wa ntwaga
- (1)

- 3.2.2 Go ya ka polelo ya Tlhakolane ya mathomo, na Namele ke motho wa mohuta mang? (1)
- 3.2.3 Laetša tswalano gare ga baanegwa ba ba latelago:
(a) Namele le Monawa
(b) Namele le Tlhakolane (2)
- 3.2.4 Setsopolwa se se ka bapalega sefaleng. Tiiša se o lebeletše tše di latelago:
(a) Baanegwa
(b) Ditšhupasefala
(c) Poledišano (3)
- 3.2.5 Laetša gore thulano ya setsopolweng se ke ya mohuta mang. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 3.2.6 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša mohola wa poledišano gare ga Namele le Tlhakolane. (2)
- 3.2.7 Ditiragalo tša setsopolwa se di hlohleleditšwe ke eng? Tšweletša dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.2.8 Ka dintlha TŠE THARO ahlaahla sephetho seo o bego o ka se tšea ge o be o le hlogo ya sekolo mabapi le ditiro tša Namele. (3)

[35]**POTŠIŠO YA 4: GA LE BATSWADI BA SELO – F Mothupi**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

4.1 SETSOPOLWA SA G

(Lapeng la Setongwane motseng wa Motetema. Ke mantšiboa. Pulane o dutše tafoleng ka moraleng o ngwala ka gare ga puku. Ka go ye nngwe ya diphapoši go kwagala mašata a batho ba go nwa bjala.)

PULANE: *(O kgaotša go ngwala o bolela a nnoši)* Hai, batho ba ba bjala ba dira lešata o a tseba. Ga ba tsebe gore nna ke nyaka go ngwala mošomo wo wa sekolo gore ke kgone go robala e sa le nako? Thekišo ye ya bjala mo gae e ntiriša mošomo wa sekolo ga boima ruri. *(Setunyana)...*

(O kgaoletšwa ke go bulega ga lebatlhi gomme go tsena Setongwane) 10

SETONGWANE: *(A eme mojako)* Ao Pulane, ge o dutše ka mo moraleng a o rata gore batho bale ba rekišetšwe ke mang bjala ka kua karatšheng?

PULANE: *(Ka boleta)* Ke sa ngwala mošomo wa sekolo, tate.

SETONGWANE: *(Ka go kgathola)* Aowa Pulane, kgane sekolo se sa lena se tsenwa le bošego matšatšinyana a? ... 15

PULANE:	A ke re sekolo se itše go tšwa ka thoma ka go swiela ka mo ntlong. Ke itše go fetša ka ya nokeng gomme ge ke boa ka thomana le dipitša.	
SETONGWANE:	O no dira sehlare sa ntšhirela, Pulane. Dilo tše o 20 bolelago ka tšona di ka se go palediše go dira mošongwana woo wa gago. A ke re o feditše le go apea e sa le nako?	
		[Letl.2–3]

- 4.1.1 Ditiragalo tša setsopolwa se di diragala tikologong ya sebjalebjae. Fahlela ka mehlala YE MERARO go tšwa setsopolweng. (3)
- 4.1.2 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša kgopolo yeo e tšweletšwago ke mantšu a 'O no dira sehlare sa ntšhirela'. (2)
- 4.1.3 Mantšu ao a lego ka mašakaneng a bitšwa ditšhupasefala. Go tšwa setsopolweng tsopola ditšhupasefala tšeo di laetšago:
- (a) Maikutlo (2)
- (b) Lefelo la ditiragalo (2)
- 4.1.4 Moya wo o fokago mo ke wa pefelo. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 4.1.5 Ka dintlha TŠE PEDI bapetša polelo ya Setongwane ya mathomo le ya bobedi ya Pulane. (2)
- 4.1.6 Na ke ditlamorago dife tšeo di ka diragalelago Pulane ge a ka tšwela pele a rekiša bjala? Hlaloša ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 4.1.7 Ke ponelopele efe yeo o bago le yona mabapi le ditiro tša Setongwane tša go gapeletša Pulane go rekiša bjala? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 4.1.8 Akanya maikutlo a morutiši Phala ge a lemoga gore Pulane ga a sa šoma gabotse dithutong tša gagwe. Fahlela ka ntlha E TEE. (2)

LE

4.2 SETSOPOLWA SA H

(Lapeng la Setongwane gare ga mosegare wa sekgalela. Nkareng le Setongwane ba dutše mathuding a ntlo ba tomolelane mahlo.)

NKARENG:	<i>(Ka pefelo)</i> Lehono ke nyaka gore o tle o mpotše gabotse, wena Setongwane.	
SETONGWANE:	Ke go botše eng gabotse Nkareng?	5
NKARENG:	A gabotsebotse ke bohlola bja eng bjo o bo dirago ka mo gae?	
SETONGWANE:	Nna ga ke go kwešiše bjale. Nkareng. Tlogela go dikologa seolo o bolele taba ya gago serokophatla ke kgone go ekwa.	10
NKARENG:	O tloga o nkwa e bile o a nkwešiša gomme o dira ka boomo. Ke re na o reng o dira gore Phafana a kate Pulane?	

SETONGWANE:	(O a kgathola) O thoma go nkgafela bjale, Nkareng. O kwele ka mang gore nna ke itše Phafane a kate yola Pulane?	15
NKARENG:	Ke kwele yena Pulane ka boyena.	
SETONGWANE:	A ke re le nna ke kwele ka yena gore Phafane o mo katile.	
NKARENG:	Bjale o itše go kwa wa dirang? A gona o be o reng o sa mpotše gore ke kgone go iša taba ye maphodiseng?	20
SETONGWANE:	Nna ke be ke no ipotša gore Phafana o dirile se ka phošo gomme re swanetše go e boledišana selapa gore re se tlo segwa ke batho.	
NKARENG:	Taba ya mohuta wo ga se ya go boelwa selapa, Setongwane, ke ya go ya go ba molao.	25
SETONGWANE:	Aowa hle, mogatšake, ka ba molao gona a re lebale.	

[Letl. 66–67]

- 4.2.1 Kgetha karabo ya maleba: Ke moya ofe wo o tšweletšwago ke polelo ye:
'A gabotsebotse ke bohloa bja eng bjo o bo dirago ka mo gae?'
- A Lerato
B Letšhogo
C Pefelo
D Manyami (1)
- 4.2.2 Na polelo ya Setongwane ya gore 'O thoma go nkgafela bjale Nkareng' e mo tšweletša e le motho wa mohuta mang? (1)
- 4.2.3 Laetša tswalano gare ga baanegwa ba ba latelago:
- (a) Setongwane le Nkareng
(b) Nkareng le Pulane (2)
- 4.2.4 Setsopolwa se se ka bapalega sefaleng. Tiiša se o lebeletše tše di latelago:
- (a) Baanegwa
(b) Ditšhupasefala
(c) Poledišano (3)
- 4.2.5 Thulano ya setsopolweng se ke ya mohuta mang? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 4.2.6 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša mohola wa poledišano gare ga Nkareng le Setongwane. (2)
- 4.2.7 Ditiragalo tša setsopolwa se di hlohleeditšwe ke eng? Tšweletša dintlha TŠE PEDI. (2)
- 4.2.8 Ka dintlha TŠE THARO hlaloša sephetho seo o bego o ka se tšea ge o be o le Nkareng mabapi le ditiro tša Setongwane. (3)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA B: 35**

KAROLO YA C: DIKANEGELOKOPANA**POTŠIŠO YA 5: TŠA LEFASE GA DI FELE – MFC Matshela le ba bangwe****5.1 'O SWERE JACKPOT'****SETSOPOLWA SA I**

'Bjale Dennilton e tsena bjang mo ditabeng tše?', gwa botšiša lephodisa.

'Re dula Dennilton, mme mo re tlišwa ke ona mabaka ao ke šetšego ke a hlalošitše, gwa realo mogolegwa.

Ba ile go fihlišana bokgole bjoo, maphodisa a bona gore bjale gona tharollo ya lehu la Lenkwane ba e hweditše. Ke moka ba ile ba iša Mologadi ka gae mola Megabaru a ile a feta a tsošwa ka gae gore a ye go robala kgolegong. 5

Mologadi o ile a kgopelwa gore ka moswane a tle ga Magistrata ka kua Nebo.

Ka letšatši le le latelago, Mologadi o ile a ya go fa bohlatse kgorong ya tshoko ka Nebo. Mogolegwa yola a go tatolla ditaba o ile a ba hlatse ya mmušo. Megabaru a latofatšwa ka polao ya Lenkwane gore a tle a ikhumiše, le teko ya go leka go bolaya Mologadi. 10

Se se tlogago se tlišitše mmago Megabaru mo Tshwane ke mathata a kua gae. Bana ba dikolo ba ile go kwa gore Lenkwane o bolailwe ka baka la Megabaru, ba re ga go ka mokgwa wo mongwe, mmago Megabaru o swanetše go no ba a le gona ka gobane ngwana wa mosetsana molao o o tšea go mmagwe. Gona mo ba ile ba latswa lapana la Megabaru le labo ka mollo, mmagwe a no phologa ka la Modimo nthuše. 15

[Letl. 21]

5.1.1 Efa tswalano ya baanegwa ba ba latelago:

- (a) Megabaru le Mologadi
- (b) Megabaru le Lenkwane (2)

5.1.2 Go ya ka temana ya bobedi Megabaru ke mmolai. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)

5.1.3 Tikologo ya setsopolwa se ke ya sebjalebja. Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)

5.1.4 Tšweletša mohola wa poledišano setsopolweng se. (1)

5.1.5 Molwantšhwa wa kanegelokopana ye ke mang? Fahlela. (2)

5.1.6 Tšweletša moya wo o fokago setsopolweng se o be o fahlele karabo ya gago. (2)

- 5.1.7 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša bokamorago bja ditiragalo tša setsopolwa se. (2)
- 5.1.8 Ke thuto efe yeo e tšweletšwago ke kanegelokopana ye? Tšweletša dintlha TŠE PEDI. (2)
- 5.1.9 Na ke tshwanelo gore mmago Megabaru a fišetšwe lapa la gagwe? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)

LE**5.2 'MONNA O BOLAWA KE SEO A SE LLEGO'****SETSOPOLWA SA J**

Barutwana ba opela ba lebile dikotaseng tša barutiši. Ba rile ba le gare ba phuma mafasetere a kotase ya Motangtang ke ge go tšwelela dimpša tša mmušo. Gore di beditšwe ke mang neng ga go tsebege. Gwa tsoga ntwaga ya go goga thapo magareng ga dimpša tša mmušo le bana ba sekolo.

Barutwana ba thoma go phoša maswika mola dimpša tša mmušo di 5
ikarabela ka go thuntšha dikolo tša rapara. Bana ba bangwe ba thoma go
kgorometšana le maphodisa o ka re bathekgi ba Orlando Pirates le Kaizer
Chiefs ba baketšana go tsena mejakong ya stadium sa FNB.

Kgabagareng yeo lephodisa le lengwe la wiša serope sa kgogo. Kgankga a
re ke a se topa, gomme morutwana o mongwe a mmetha letsogo ka 10
leswika a re o betha lephodisa. Kgankga a kwa e ke o bethilwe ke kolo ya
sethunya mo letsogong. Kgankga o rile ge a tsoša hlogo a bona lephodisa
le eme pele ga gagwe.

Kgankga a letša mpama. Lephodisa la re ke a mo swara gomme a širela ka
barutwana ba bangwe. Lephodisa la mo šala morago gomme Kgankga a 15
tšea ka a mabedi. Lephodisa le lona la re ke gona morago.
Kgankga a tšwa ka serokolo sa sekolo gomme le monna wa lephodisa a mo
latela.

[Letl. 98]

- 5.2.1 Tswalano ya Motangtang le Kgankga ke efe? (1)
- 5.2.2 Go tšwa setsopolweng tsopola mantšu ao a laetšago gore maphodisa a ile a fihla. (1)
- 5.2.3 Ngwala ditiragalo TŠE PEDI go tšwa setsopolweng se, tšeo di tšweletšwago ke moya wa pefelo. (2)
- 5.2.4 Tikologo ya kanegelokopana ye ke ya sebjalebja. Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 5.2.5 Na mongwadi o tšweletša Kgankga e le motho wa mohuta mang setsopolweng se? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

- 5.2.6 Thulano ye e tšwelelago mo setsopolweng se ke ya mohuta mang? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 5.2.7 Molwantšhwa wa kanegelokopana ye ke mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 5.2.8 Maikutlo a gago ke afe mabapi le maitshwaro a barutwana? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- [35]

POTŠIŠO YA 6: KHUPAMARAMA – Mamphoku Mamabolo

6.1 'NTSHWARELE MOGATŠAKA!'

SETSOPOLWA SA K

Ge e le ka lapeng la Maagiša go be go foka moya wa go se kwane ka mantšu. Sebotse se be se se ntshwe, e dio ba mpherehlakana wa dipolelo. Tšeo ge di be di bonwa ke mokgalabje o be a ferehlega dibete e le ruri, a befelwe moo ebilego a nyakago le go swara Mokgopedi ka dingwathameratha. Hunadi ka moo lapeng o be a hlwela sello ka gobane yena le Mokgopedi e be e le mpša le mmutla. Ka tsela yeo Maagiša a bego a tenegile ka gona tšatšing leo, o ile a fetša a begetše morwa wa gagwe mantšu a: 'Mokgopedi se rate go ikgoboša ka kgobošo ya selata sa balata ngwanaka. Se itire lešimelakgano mola o le monna wa maledu ka tsela ye. Bona morwake, o swanetše go dira selo se tee fela. Kgopela mosadi tshwarelo naka e lle'. 5

'Tate, ga ke gafe. Nka se mo kgopele tshwarelo. Gona ke selwana mang yena?' Ge e le Mokgopedi o ile a fela a ngangabetše, a itirile phata ya mohweletšhipi. Aowa banna! Ebago Mokgopedi o be a tla lewa ke eng ge nka be a kgopele tshwarelo go mogatšagwe? Aretse, tšeo di be di tla bonwa ke yena mong ka gobane a hloka tsebe. 15

E be e le ka Labobedi la beke ge Makganya le Nthušeng ba goroga lapeng la Maagiša.

[Letl: 104–105]

- 6.1.1 Efa lefelo la ditiragalo tša setsopolwa se. (1)
- 6.1.2 Efa tswalano ya baanegwa bao ba latelago:
(a) Maagiša le Mokgopedi
(b) Maagiša le Hunadi (2)
- 6.1.3 Ke moya wa mohuta mang wo o fokago temaneng ya mathomo? Fahlela karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 6.1.4 Na mantšu a Mokgopedi a gore 'tate ga ke gafe. Nka se mo kgopele tshwarelo ...' a mo tšweletša e le motho wa mohuta mang? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

- 6.1.5 Na mongwadi o šupa eng ka sekafoko seo se thaletšwego? (1)
- 6.1.6 Molwantšhwa wa kanegelokopana ye ke mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 6.1.7 Tšweletša mehola YE MEBEDI ya poledišano go tšwa setsopolweng. (2)
- 6.1.8 Ke thulano ya mohuta mang ye e tšwelelago mo setsopolweng se? Fahlela. (2)
- 6.1.9 Na ke thuto efe ye re e hwetšago go tšwa kanegelokopaneng ye? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 6.1.10 Na go ya ka wena o bona Maagiša a na le tokelo ya go eletša Mokgopedi gore a kgopele tshwarelo? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)

LE

6.2 'BOGADI KE PETSE'

SETSOPOLWA SA L

Ntholeng ka ge a be a apeile le morogo ka kua moraleng, o rile ge a ile go Mahlomola go botšiša matsogo, ke ge morogo wola o bego o tlile le mokgekolo o eswa. Mokgekolo o ile a kganyeša a lebile ka moraleng ka ge a ekwa morogo o eswa mola le Ntholeng a beditšwe ke mogala wa monkgo. O fihlile setee le mmatswale. Mmatswale o rile ge a tloša morogo wola ka go omana, a swa monwana wa tšhupabaloi. Ka ge pitša e be e le ya sešebo le ya meetse a go apea bogobe, mokgekolo a napa a tšea meetse ale a go hwamola kolobe a gaša ngwetši a re ba fišwa ke dipitša bona ba šenetše banna meno.	5
Ntholeng o ile a mo tšhela legetla la ntsogohlo le letsogo ka moka ka meetse ale a go tološa makhura a noko e le ka moleteng wa go feta le wa Thakadu. A kitima ka mokgoši a lebile go Mahlomola. Ge a fihla go yena, Mahlomola a tlabja ke seo a se bonago. A kitimela go mmagwe go ena le gore a thuše Ntholeng pele. Ntholeng ka go kwa bohloko, a gopola gore thušo a ka e hwetša go yoo a mo imilego dikgwedi tše senyane.	10 15

[Letl. 65]

- 6.2.1 Efa tswalano ya mokgekolo le Ntholeng. (1)
- 6.2.2 Go tšwa temaneng ya pele tsopola mantšu ao a laetšago gore meetse a be a fiša kudu. (1)
- 6.2.3 Tsopola ditiragalo TŠE PEDI tšeo di tšweletšwago ke moya wa pefelo. (2)

- 6.2.4 Ditiragalo tša kanegelokopana ye ke tša tikologo ya setšo. Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 6.2.5 Na moanegi o tšweletša mokgekolo e le motho wa mohuta mang? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 6.2.6 Ke thulano efe ye e tšwelelago setsopolweng se? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 6.2.7 Molwantšhi setsopolweng se ke mang? Fahlela. (2)
- 6.2.8 Sephetho seo se tšerwego ke Ntholeng sa go boela gagabo ke sa maleba? Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA C: 35**

KAROLO YA D: THETO**DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – Prof. DM Kgobe****POTŠIŠO YA 7**

Araba dipotšišo KA MOKA.

7.1 Bala sereto sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

LE TLABJA KE TŠE? – Tauatsoala et al

1	Ge lehodu le senya senyang,
2	Ge lehodu le utswa,
3	Ge lehodu le bolaya,
4	Ge lehodu le thuntšha batho,
5	Na ditokelo ke go senya?
6	Na ditokelo ke go utswa?
7	Na ditokelo ke go boloya?
8	Na ditokelo ke go thuntšha?
9	Ba kae borangwane Tladi?
10	Ba kae bomalome Bauba?
11	Ba kae bomajadihlogo 'a Rapodu?
12	Ba bolaišitšwe ke tšona tša gore ke ditokelo.
13	Ditokelo ke tša ngwana,
14	Ditokelo ke tša mma,
15	Ditokelo ke tša tate,
16	Ditokelo ke tša lehodu.
17	Ge ngwana a senya,
18	Ke ditokelo tša gagwe?
19	Ga monna a bolaya,
20	Ke ditokelo tša gagwe?
21	Mosadi ge a nyatša monna,
22	Ke ditokelo tša gagwe?
23	Monna ga a no ba monna,
24	Le ge a sena sa gagwe.

[Letl. 75]

- 7.1.1 Ngwala morumkwano temathetong ya 6. (1)
- 7.1.2 Tsopola mohlala wa poeletšo temathetong ya mathomo o be o fe le mohuta wa yona. (2)
- 7.1.3 Na sereto se ke thetotsholo goba thetosello? Fahlela. (2)

- 7.1.4 Efa sebopego sa ka ntle sa sereto se o lebeletše ditematheto le methalotheto. (2)
- 7.1.5 Mošomo wa leswao le '?' ke ofe seretong se? (1)
- 7.1.6 Tirišo ya lentšu le 'bomajadihlogo' le šupa eng temathetong ya 3? (1)
- 7.1.7 Ka dintlha TŠE PEDI akaretša tematheto ya 5. (2)
- 7.1.8 Ke moya ofe wo o fokago seretong se? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 7.1.9 Na o dumelelana le moreti ge a re:
Monna ga a no ba monna,
Le ge a sena sa gagwe.
Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 7.1.10 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša molaetša wa sereto se. (2)

LE

- 7.2 Bala sereto sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

TEBATŠO – Dr MA Makgopa

- 1 O nkgahlile ngwan'a Serogole
2 O nkgahlile ka dilo ka moka tša gago,
3 Tšatši la mathomo ngwan'a Serogole,
4 Ke rile ke go bona ka kwa ke kgahlega,
5 Ke rile go go bona o sepela,
6 Ka bona o sepela ka go nanabetša,
7 E ke o katse e iketletše go sepela.
- 8 Kgarebe sebakwa ke masogana,
9 Kgarebe ya nko ya lenono,
10 Nko ya go etša ya boramošweu.
11 Ngwan'a Serogole ge o bolela,
12 Ka ganong go tšwa gauta.
- 13 Ke be ke ipotša gore mo ke lego gona,
14 Ke bofelong bja bophelo.
15 Ke rile go go bona,
16 Ka thobologa pelo,
17 Ka tloga bošuaneng bja ka,
18 Ka lebaka la gago ngwan'a Serogole,
19 Wa nthoba pelo boka thoba ya Makgowa,
20 Ka bona bophelo go nna bo le gona
21 Wa ntebatša mahloko le mašwana Tebatšo.

22 Ke leboga bošego le mosegare,
 23 Gobane ke kgale ke gerema le lefase,
 24 Motho wa go swana le wena ga a gona.
 25 O nkagile, o nthekgile ka gohle,
 26 Ke tla go leboga bošego le mosegare.
 27 Tebatšo, moswana o boletše a re:
 28 'Montshepetšabopšego ke mo leboga bo sele.'

29 Go nna go pala kae Tebatšo,
 30 Gore ke go leboge bo sele.
 31 Ga go pale ngwan'a Serogole,
 32 Gobane ke phela ka wena,
 33 Bophelo ntle le wena ga bo gona.
 34 O nkagile ka ba motho ka wena
 35 Ka phadima ka wena Tebatšo.

[Letl. 65]

- 7.2.1 Tsopola mohlala wa poeletšogare temathetong ya mathomo. (1)
- 7.2.2 Ke mantšu afe mothalotheong wa 9 ao a re laetšago gore lekgarebe le na le nko ye botse? (1)
- 7.2.3 Efa mantšu ao a laetšago tumelokganetši (oksimorone) temathetong ya 4. (1)
- 7.2.4 Ntšha mohlala wa sekapolelo sa tshwantšhanyo temathetong ya 1 o be o se hlaloše. (2)
- 7.2.5 Ke moya ofe wo o fokago temathetong ya 4? Fahlela. (2)
- 7.2.6 Tsopola seema temathetong ya 4 o be laetše tšhomišo ya sona. (2)
- 7.2.7 Moreti o šomišitše kelelohalo mothalotheong wa 20–21. Na mohola wa yona ke ofe? (2)
- 7.2.8 Hlaloša dikgopolokgolo tšeo di tšweletšwago ke tematheto ya 2. (2)
- 7.2.9 Laetša tlhalošo ya go iphihla ya lentšu le 'phadima' mothalotheong wa 35.
 'Ka phadima ka wena Tebatšo'. (1)
- 7.2.10 Moreti o tšweletša lethabo le boikgantšho ka Tebatšo. Ka dintlha TŠE THARO tšweletša dikgopolo tša gago. (3)

[35]

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 35
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70